

УДК: 94(477.51)«16»

Людмила Лесик

магістр історії, вчитель Ніжинської ЗОШ I-II ступенів №12

e-mail: Lemill@ukr.net

ВІДПИСКИ НІЖИНСЬКИХ ВОЄВОД 50–70-х РОКІВ XVII СТ. У “АКТАХ, ОТНОСЯЩИХСЯ К ИСТОРИИ ЮЖНОЙ И ЗАПАДНОЙ РОССИИ”

У статті проаналізовано відписки ніжинських воєвод 50-70-х рр. XVII ст., опубліковані в “Актах, относящихся к истории Южной и Западной России”, як джерело до вивчення російської військової присутності на території Гетьманщини. На основі повідомлень воєвод про стан справ у Ніжині та Гетьманщині показано становище російський військ на території козацької держави, а також основні завдання командирів гарнізонів, про які вони доповідали в Москву.

Ключові слова: Ніжин, воєвода, доповіді, Акти ЮЗР.

Російські військові контингенти, які після 1654 р. дислокувалися у найбільших містах Гетьманщини, відіграли важливу роль в інкорпорації Української козацької держави до Московського царства (з 1721 р. – Російської імперії) Перший російський гарнізон на територію Гетьманщини було введено до Києва навесні 1654 р. Згодом російські військові контингенти з’явилися в Чернігові, Переяславі, Ніжині та інших великих містах. Очолювали гарнізони воєводи, у віданні яких були не лише військові справи, але й адміністративні.

Сьогодні питанню українсько-російських відносин XVII ст., зокрема, дислокації російських військ на території Гетьманщини, присвячено низку праць. Одними з перших почали вивчати російські гарнізони в містах Гетьманщини дослідники історії тих міст, де дислокувалися російські військові контингенти, насамперед Києва: М. Берлінський¹, М. Закревський², В. Іконников³, М. Оглоблін⁴, О. Андрієвський⁵ та інші.

Так, М. Оглоблін одним з перших порушив питання воєводських “вестовых записок” та введення їх у науковий обіг⁶. У дослідженні О. Барсукова представлено хронологічний та алфавітний перелік воєвод, серед них міститься список ніжинських воєвод⁷.

Ф. Шевченко зацентрував своє дослідження на російських воєводах в Україні у другій половині XVII ст., розглянувши і ро-

¹ Берлінський, М. Ф. (1991) Історія міста Києва. К.: Наукова думка.

² Закревский, Н. В. (1868) Летопись и описание Киева. М.: Унив. тип. Т. 1.

³ Иконников, В. С. (1904) Киев в 1654–1855 гг. Киев: Тип. Импер. Унив. Св. Владимира, Акцион. О-ва печ. изд. дела М. Т. Корчакъ-Новицкого.

⁴ Оглоблин, Н. Н. (1895) “Расходная книга” Киевской приказной избы. Чтения в историческом обществе Нестора-летописца (далі – ЧИОНЛ), Кн. XI (Отд. II), 1-26; Оглоблин, Н. Н. (1886) “Киевский стол” Разрядного приказа. Киевская старина (далі – КС), № 11, 536–552.

⁵ Андриевский, А. (1895) Утеснение киевских мещан военным постоем в 1763–1764 гг. Киевская старина, № 5. (Отд. 2.), 65–70; Андриевский, А. (1889) Киевские толмачи. Киевская старина, № 5/6, 586–594; Андриевский, А. (1891) Архивная справка о моровой язве в Киеве в 1770–1771 гг. Киевская старина, № 8, 304–314.

⁶ Оглоблин, Н. Н. (1885) Воєводские “вестовые отписки” XVII в. как материал для истории Малороссии. Киевская старина, № 7 (июль), 365–416.

⁷ Барсуков, А. П. (1902) Списки городовых воевод и других лиц воеводского управления Московского государства XVII столетия по печатным правительственным актам составил Александр Барсуков член археографической комиссии. СПб.

⁸ Шевченко, Ф. П. (2014) Русские воеводы на Украине. Очерки взаимоотношений Украины и Московского государства во второй половине XVII века (С Батуріна, Ed.). *Історичні студії: Збірка вибраних праць та матеріалів (До 100-річчя народження)*, 41-319.

⁹ Софроненко, К. А. (1960) Малороссийский приказ Русского государства второй половины XVII – начала XVIII вв. М.: Изд-во. Моск. ун-та.

¹⁰ Железко, Р. (2013) Українсько-московська війна 1668 р. в Ніжині. *Сіверщина в історії України*, №6, 180-183.

¹¹ Бондар, О. (2014) Чернігівська фортеця в другій половині XVII ст. *Сумський історико-архівний журнал*, № XXII, С. 42-47.

¹² Галушко, О. (1998) Російські воеводи в Чернігові у другій половині XVII – на початку XVIII ст. В книзі: *Україна і Росія в панорамі століть: Збірник наукових праць на пошану проф. К. М. Яценіхіна*. Чернігів, 79-83.

¹³ Іваненко, А. (2013) Проблема розміщення царських гарнізонів на теренах Гетьманщини. *Збірник наукових праць "Гілея: науковий вісник"*. *Історичні науки*, Вип. 79, 15-19; Іваненко, А. (2014) До питання чисельності особового складу царських гарнізонів в Лівобережній Україні після укладення "Московських статей" 1665 року. *Збірник наукових праць "Гілея: науковий вісник"*. *Історичні науки*, Вип. 85, 5-8.

¹⁴ Назаренко, В. (2014) Київська гарнізонна школа у XVIII ст. (учні та вчителі, структура і зміст освіти, матеріальне забезпечення навчального процесу). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*, Вип. 41, 36-41; Назаренко, В. (2015) Побутові умови та господарство Київського гарнізону у другій половині XVII – XVIII ст. *Етнічна історія народів Європи*, Вип. 45, 21-26.

сійські гарнізони в містах Гетьманщини⁸. Окремі розділи своєї монографії про Малоросійський приказ присвятила російським військовим контингентам в Гетьманщині дослідниця К. Софроненко⁹.

Серед сучасників різні аспекти українсько-російських відносин розглядають Р. Железко¹⁰, О. Бондар¹¹, О. Галушко¹². Дослідник А. Іваненко вивчав у своїх роботах проблему розміщення царських гарнізонів на території Гетьманщини та чисельність особового складу царських гарнізонів в Лівобережній Україні¹³. В. Назаренко присвятив кілька праць дослідженню Київського гарнізону другої половини XVII–XVIII ст.¹⁴.

Серед робіт російських істориків заслуговує на увагу дослідження А. Алмазова, присвячене облозі "верхнього земляного города" Ніжина у 1668 р. Досліднику на основі віднайдених в архіві документів, вдалося реконструювати багато деталей облоги "верхнього земляного города"¹⁵.

Мета дослідження: на основі документів VI, VII, VIII, IX томів "Актов, относящихся к истории Южной и Западной России" показати характер взаємодії ніжинського воеводи та царського уряду, визначити основне коло питань, про які він обов'язково звітував, а також розглянути становище російського військового контингенту в Ніжині. При залученні інших першоджерел варто б дослідити російський гарнізон більш детально, але це вже тема іншого дослідження.

Після Переяславської угоди 1654 р. справами Гетьманщини в Російській державі опікувалася спеціальна канцелярія Посольського приказу. 31 грудня (дата за старим стилем) 1662 р. цю канцелярію було перетворено у Малоросійський приказ, у віданні якого і перебували російські гарнізони, що перебували в містах Гетьманщини¹⁶.

Розглянемо як з'явився у Ніжині російський гарнізон. Відомо, що у січні 1658 р. до України прибув московський посол боярин Богдан Хитрово, що привіз царські пункти, в яких вказувалася вимога розмістити в Чернігові, Ніжині, Переяславі та інших містах царських воевод із залогами. Воеводи мали збудувати в цих містах фортеці і відати лише справами своїх гарнізонів. Тодішній гетьман України І. Виговський, щоб залучитися підтримкою російського царя погодився на розміщення в українських містах царських залог¹⁷.

За статтями, укладеними на Переяславській раді в жовтні 1659 р. санкціонувалося призначення царських воевод до найбіль-

¹⁵ Алмазов, А. (2016, April 28) Осада "верхнего земляного города" Нежина во время Украинского востания 1668 г. Retrieved May 25, 2016, from <http://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/1883-aleksandr-almazov-osada-verkhnego-zemlyanogo-goroda-nezhina-vo-vremya-ukrainskogo-vostaniya-1668-g>

¹⁶ Софроненко, К. А. (1960) Малороссийский приказ Русского государства второй половины XVII – начала XVIII вв. М.: Изд-во. Моск. ун-та, 94.

¹⁷ Яковлів, А. (1993) Українсько-московські договори в XVII–XVIII віках. *Український історичний журнал*, №9, 122-128.

¹⁸ Компан, О. С. (1963) Міста України в другій половині XVII ст. Київ: Вид-во АН УРСР, 116.

¹⁹ Дядиченко, В. А. (1959) Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII – початку XVIII ст. К.: Видавництво АН УРСР, 123.

²⁰ Галушко, О. (1998) Російські воєводи в Чернігові у другій половині XVII – на початку XVIII ст. В книзі: *Україна і Росія в панорамі століть: Збірник наукових праць на пошану проф. К. М. Яченіхіна*. Чернівці, 79-83.

²¹ (1872) Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археологической комиссией (Т. VII). СПб.: Типография В. В. Пратца, 45.

²² Барсуков, А. П. (1902) Списки городовых воевод и других лиц воеводского управления Московского государства XVII столетия по печатным правительственным актам составил Александр Барсуков член археологической комиссии. СПб., 158.

²³ (1901) Переписка Нежинского воеводы Ивана Ивановича Ржевского с Московским правительством 1665-1667 гг. Чернигов: Земская типография, 1.

²⁴ Барсуков, А. П. (1902) Списки городовых воевод и других лиц воеводского управления Московского государства XVII столетия по печатным правительственным актам составил Александр Барсуков член археологической комиссии. СПб., 158.

²⁵ Там само.

²⁶ Шафонский, А. (1851) Черниговского наместничества топографическое описание с кратким географическим историческим описанием Малья России. Ч. 1. К.: Университетская типография, 253.

ших міст Гетьманщини, в тому числі й Ніжина (“для обороны от неприятеля”) У Московських (1665 р.) та Глухівських (1669 р.) статтях також підтверджувалася присутність у найбільших містах Гетьманщини російських гарнізонів. Гетьман І. Мазепа у Коломацьких статтях 1687 р. підтвердив присутність російських воєвод та ратних людей у Києві, Чернігові, Переяславі, Ніжині та Острі “для обороны от неприятеля и чтоб впредь в малороссийских городах замешания и измены ни от кого никаких не было”¹⁸.

Російські воєводи повинні були командувати не лише російськими військовими гарнізонами. Вони стежили за діяльністю місцевої козацької адміністрації та внутрішньою політикою на підпорядкованих йому територіях¹⁹. Так, у наказі ніжинському воєводі І. Ржевському в 1665 р. було вказано, що він мав піклуватися про те, щоб “изменники черкасы за рубеж в польскую и литовскую сторону и в иные государства не проехали, не прошли”, передавати царю чолобитні та клопотання, стежити за станом фортець, залучати до роботи місцеве населення. Воєводи систематично відправляли до Москви своєрідні доповідні записки, в яких повідомляли про події, що відбувалися в Україні, в гетьманській та місцевій адміністрації та органах міського самоврядування²⁰. Так, в царській грамоті 1668 р. ніжинському воєводі І. Ржевському рекомендувалося “а что у тебя учнетца делать, и ты б о том писал к нам почаству”²¹.

Ділова документація, яку надсилав ніжинський воєвода до Малоросійського приказу, була зібрана в багатотомнику “Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России” (далі – Акты ЮЗР) У відписах, що були надіслані ніжинськими воєводами, містяться відомості про царські доходи та видатки, утримання царських ратних людей у містах, відносини із місцевим населенням і т. п.

Серед ніжинських воєвод 50-70-х років XVII ст. відомі Семен Шаховський, Іван Ржевський та Степан Хрущов. Першим ніжинським воєводою дослідники називають Семена Шаховського (1659-1663 рр.)²². Другим воєводою у місті Ніжині був І. Ржевський. Зауважимо, що частину його відписок було опубліковано у “Переписке нежинского воеводы Ивана Ивановича Ржевского с Московским правительством”²³. За даними дослідника О. Барсукова, І. Ржевський був ніжинським воєводою з 1665 р. до вересня 1672 р.²⁴ Воєвода С. Хрущов згадується у документах 1672 р.²⁵

На перших порах перебування в містах Гетьманщини російські воєводи виконували переважно військові завдання (командували гарнізонами) За гетьманування І. Брюховецького (підписання Московських статей у 1665 р.) повноваження воєвод розширилися. Зокрема, воєводи отримали право збирати податки з мешканців Гетьманщини (крім козаків та духовенства)²⁶. Так, “Книга записная денежных сборов по городу Нежину ...” 1667 р., яку надіслав до Малоросійського приказу Іван Ржевський, містить інформацію про податки, які збрала в Ніжині російська адміністрація. Згідно джерела, з ніжинських міщан, які мали коней та волів, було зібрано 75 рублів 20 алтин 5 денег податку на користь царської казни. При цьому у джерелі вказано, що з ніжинських міщан мали брали

²⁷ Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археологическою комиссиею (Т. VI) (1869) СПб.: В типографии Эдуарда Праца, 215.

²⁸ Там само, 217.

²⁹ Там само, 217-229.

³⁰ Там само, 221-222.

³¹ Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археологическою комиссиею (Т. IX) (1877) СПб.: Типография М. Этингера, 28-30.

³² Там само.

³³ Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археологическою комиссиею (Т. VII) (1872) СПб.: Типография В. В. Пратца, 339.

³⁴ Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археологическою комиссиею (Т. VIII) (1875) СПб.: Типография В. В. Пратца, 164.

³⁵ Там само, 165.

³⁶ Там само, 238-239.

³⁷ Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археологическою комиссиею (Т. IX) (1877) СПб.: Типография М. Этингера, 658-660.

³⁸ Там само.

³⁹ Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археологическою комиссиею (Т. XI) (1879) СПб.: Типография М. Этингера, 50-51.

⁴⁰ Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археологическою комиссиею (Т. IX) (1877) СПб.: Типография М. Этингера, 819-820.

лише подимний грошовий оклад, а з волів і коней хлібного та грошового окладу брати заборонялося. Воєвода пояснив збирання податку досить просто: запланованої грошової суми від “подимного” зібрати не вдалося, тому російська адміністрація за рахунок іншого податку вирішила “перекрити” недоїмку²⁷. Зібрані гроші було перераховано і покладено “в верхнем земляном городе в казенном погребе”²⁸.

Воєвода І. Ржевський регулярно надсилав до царського уряду звіти про всі свої видатки²⁹. Характерно, що всі покупки, зроблені воєводою, були розраховані на “осадное время” (у 1668 р. козаки намагалися вибити із міста російський гарнізон)

Окрему статтю видатків воєводи складала виплата “государева жалованья нежинским стрельцам”³⁰. 22 липня 1669 р. Іван Ржевський доповів про те, що отримав у Ніжині “присланные из Брянска хлебные запасы для ратных людей”³¹. Тоді у 48 стругах (різновид човна) Десною було направлено 4000 четей (російська міра об’єму сипучих тіл, близько 200 літрів) жита і 129 четей вівсяної крупи. Всі привезені хлібні запаси було складено у “верхньому земляному місті” у царській житниці³².

Відзначимо, що і перший ніжинський воєвода Семен Шаховський надсилав звіти про фінансове становище гарнізону. Воєвода, зокрема, зазначив, що для виплат жалування і різних покупок мав у скарбниці “медных денег в Нежине в остатке тысяч с полтретьятнацать”³³.

У відписках ніжинських воєвод також міститься багато інформації про справи в Україні. Так, 16 травня 1669 р. воєводою І. Ржевським написано доповідну записку воєводою “с вестями о замислах Дорошенка та Суховиенка”³⁴. Разом з цією доповідною запискою було надіслано також “распросная речь посланца Кириллы Сухачева о тогдашнем положении левой стороны Днепра”³⁵.

7 липня 1669 р. воєвода Іван Ржевський повідомляє, що люди, які прийшли із Гадяча до Ніжина, чули, що татарські загоны перебувають біля Полтави³⁶. 11 лютого 1672 р. ніжинський воєвода повідомив нову інформацію про становище козацьких справ на правому березі Дніпра³⁷. Так, стрілець Стенка Прокофев привіз нові відомості з Переяслава. Разом з ним приїхав грек Ян Томара. Саме Томара повідомив воєводі, що татари розташувалися біля Корсуня. У відписці воєвода також повідомив низку інших новин з українських земель³⁸.

Степан Хрущов 28 вересня 1672 р. написав відписку, в якій передав отриману інформацію від вихідця із татарського полону Федора Саскова про стан справ в Криму. 4 жовтня 1672 р. ніжинський воєвода повідомив царський уряд про взяття турками Кам’янця-Подільського. Цю інформацію воєвода дізнався від грека Родка Іванова, який їхав з Царгорода до Москви³⁹.

Свої відписки воєводи зазвичай передавали через стрільців чи інших російських вояків, які несли службу в Ніжині. Так, І. Ржевський відправив стрілецького п’ятидесятника Григорія Михайлова, щоб повідомити про справи в Ніжині⁴⁰. Михайлов оповідав, що воєвода ніжинський дуже остерігався татар та козаків. Ржевський боявся щоб вони, за намовою “изменника Демка Игнатова”

⁴¹ Там само.

⁴² Там само, 580-582, 582-583, 612-613

⁴³ Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археографическою комиссиею (Т. VIII) (1875) СПб.: Типография В. В. Пратцъ, 166.

⁴⁴ Там само, 167.

⁴⁵ Там само, 239.

⁴⁶ Там само.

⁴⁷ Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археографическою комиссиею (Т. IX) (1877) СПб.: Типография М. Этингера, 615-617.

⁴⁸ Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археографическою комиссиею (Т. VII) (1872) СПб.: Типография В. В. Пратцъ, 320.

⁴⁹ Там само, 321.

⁵⁰ Там само, 44-45.

⁵¹ Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археографическою комиссиею (Т. IX) (1877) СПб.: Типография М. Этингера, 23-28.

⁵² Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археографическою комиссиею (Т. VIII) (1875) СПб.: Типография В. В. Пратцъ, 71-72.

не прийшли з тієї сторони Дніпра війною на Ніжин⁴¹. Відомо, що у листопаді – на початку грудня 1671 р. воєвода І. Ржевський надіслав три доповідні записки до царського уряду з інформацією про події на Україні⁴².

Ніжинські воєводи регулярно доповідали про особовий склад гарнізону та його озброєння. Так, 16 травня 1669 р. у своїй відписці воєвода І. Ржевський повідомив цілий ряд фактів про втечі російських ратників. Також воєвода повідомив про кількість озброєння, що зберігалось в місті⁴³. Надіслав воєвода і повідомлення про недостачу грошей для 10 стрільців, що несли службу та повідомив про те, що роздав воякам 30 четей жита⁴⁴.

У червні 1669 р. воєвода Іван Ржевський повідомив уряд про втечу стрільців. Командир гарнізону доповів, що 17 червня 1669 р. голова московських стрільців Борис Глебов подав список стрільців-утікачів з 20 осіб. Воєвода зазначив, що зібрав усіх стрільців, що залишилися у місті та “говорил я им чтоб они тебе служили и прежние свои службы и нужи терпное осадное сиденья и кровей своих не обругали”⁴⁵. На ці слова стрільці також дали відповідь “служить де тебе ради, где ты, великий государь, укажиш, а в Нежине жить не хотят”. Саме тому воєвода І. Ржевський скаржився, що не має людей для оборони міста. Воєвода відзначив, що наявних 273 стрільців для оборони Ніжина було явно не достатньо⁴⁶. 28 грудня 1671 р. воєвода І. Ржевський надіслав чолобитну від ратних людей про їхнє складне матеріальне становище. Стрільці скаржилися, що не мали одягу, дров, харчів та їм не виплачували гроші. Російські вояки просили видати їм жалування і провіант, щоб “голодною смертю не помереть и со всякие нужи в конец не погинуть”⁴⁷.

Воєвода Семен Шаховський у одній із своїх відписок також повідомив про втечу 301 чол. і смерть 102 чол. з трьох ніжинських стрілецьких приказів⁴⁸. Шаховський нарікав на те, що окремого наказу для перехоплення та повернення втікачів назад до Ніжина з Москви довго не надходило⁴⁹.

Крім відписок воєвод в Актах ЮЗР містяться й інші документи з життя Ніжина і перебування у цьому місті російського гарнізону. Так, у VII томі опубліковано царську грамоту ніжинському воєводі Івану Ржевському. Від імені царського уряду в грамоті наказували, щоб воєвода у Ніжині всіляко протидівав “зрадникам з табору гетьмана І. Брюховецького”. У грамоті також було зазначено, що ніжинські міщани “перебувають” під високою монаршою рукою⁵⁰.

Були й інші царські грамоти, які містяться у IX томі Актов ЮЗР. У них повідомляється, щоб ніжинським стрільцям було надано вино та оцет. Одночасно у грамоті було регламентовано покарання для стрільців-втікачів та заходи у перешкоджанні втікачам⁵¹.

У VIII томі Актов ЮЗР міститься чолобитна ніжинських міщан на дії ратних государевих людей. В документі ніжинський війт, бурмістри та міщани повідомляли про ряд крадіжок, які вчиняли російські вояки. Так, вони винесли з церков міста та монастиря ікони, дзвони, книги та предмети культу. Міщани також просили дати окремий наказ воєводі на пошук вкраденого⁵².

Отже, перебуваючи на території Гетьманщини, російські воєводи регулярно повідомляли московський уряд про стан справ

у гарнізонах та загалом на українських землях. Саме тому воєводські відписки є цінним джерелом не лише з історії російської військової присутності на українських землях, але й історії самої Гетьманщини. У відписах воєвод міститься інформація про політичне життя козацької держави, перебування російських військових контингентів у містах і т. п. Основний масив інформації, яка міститься у відписах ніжинських воєвод 1650-1670-х рр., – це відомості про забезпечення гарнізону, службу російських вояків, їхні втечі. Також воєводи повідомляли багато розвідницьких даних про стан справ у Гетьманщині та сусідніх землях. Від регулярності відписок (і їхнього змістовного наповнення) залежало безперебійне функціонування гарнізону (воєвода мав вчасно повідомляти про закінчення грошей чи провіанту) До того ж, саме через повідомлення воєвод у Москві знали стан справ в Гетьманщині і у відповідності до отриманої інформації коригували свою політику по відношенню до українських земель.

REFERENCES

Akty, odnosjashhiesja k istorii Juzhnoj i Zapadnoj Rosii, sobrannye i izdannye Arheograficheskiju kommissieju (T. VI) (1869) SPb.: V tipografii Jeduarda Praca.

Akty, odnosjashhiesja k istorii Juzhnoj i Zapadnoj Rosii, sobrannye i izdannye Arheograficheskiju kommissieju (T. VII) (1872) SPb.: Tipografija V. V.: Prac'.

Akty, odnosjashhiesja k istorii Juzhnoj i Zapadnoj Rosii, sobrannye i izdannye Arheograficheskiju kommissieju (T. VIII) (1875) SPb.: Tipografija V. V.: Prac'.

Akty, odnosjashhiesja k istorii Juzhnoj i Zapadnoj Rosii, sobrannye i izdannye Arheograficheskiju kommissieju (T. XI) (1879) SPb.: Tipografija M. Jettingera.

Almazov, A. (2016, April 28) Osada "verhnego zemljanogo goroda" Nezhina vo vremja Ukrainського vostanija 1668 g. Retrieved May 25, 2016, from <http://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/1883-aleksandr-almazov-osada-verkhnego-zemlyanogo-goroda-nezhina-vo-vremya-ukrainskogo-vosstaniya-1668-g>

Andrievskij, A. (1889) Kievskie tolmachi. Kievskaja starina, № 5/6, 586-594

Andrievskij, A. (1891) Arhivnaja spravka o morovoj jazve v Kieve v 1770 – 1771 gg. Kievskaja starina, № 8, 304-314.

Andrievskij, A. (1895) Utesnenie kievskih meshhan voennym postoem v 1763 – 1764 gg. Kievskaja starina, № 5.(Otd. 2.), 65-70.

Arheograficheskiju kommissieju (T. IX) (1877) SPb.: Tipografija M. Jettingera.

Barsukov A. P. (1902) Spiski gorodovyh voevod i drugih lic voevodskogo upravlenija Moskovskogo gosudarstva XVII stoletija po pečatnym pravitel'stvennym aktam sostavil Aleksandr Barsukov chlen arheograficheskij komissii. SPb.

Berlynskyi M. F. (1991) Istorija mista Kyieva. Kyiv: Naukova dumka.

Bondar O. (2014) Chernihivska fortetsia v druhii polovyni XVII st. Sums'kyi istoryko-arkhivnyi zhurnal, № XXII, S. 42-47.

Diadychenko V. A. (1959) Narisy suspilno-politychnoho ustroiu Livoberezhnoi Ukrainy kintsia XVII – pochatku XVIII st. K.: Vydavnytstvo AN URSR, 123.

Halushko O. (1998) Rosiiski voievody v Chernihovi u druhii polovyni XVII – na pochatku XVIII st. V knyzi: Ukraina i Rosiia v panorami stolit:

Zbirnyk naukovykh prats na poshanu prof. K. M. Yachmenikhina. Chernihiv, 79-83.

Iakovliv A. (1993) Ukrainsko-moskovski dohovory v XVII – XVIII vikakh. Ukrainskyi istorychnyi zhurnal, №9, 122-128.

Ikonnikov V. S. (1904) Kiev v 1654 – 1855 gg. Kiev: Tip. Imper. Univ. Sv. Vladimira, Akcion. O-va pech. izd. dela M. T. Korchak'-Novickogo.

Ivanenko A. (2013) Problema rozmishchennia tsaskykh harnizoniv na terenakh Hetmanshchyny. Zbirnyk naukovykh prats "Hileia: naukovyi visnyk". Istorychni nauky, Vyp. 79, 15-19.

Ivanenko A. (2014) Do pytannia chyselnosti osobovoho skladu tsarskykh harnizoniv v Livoberezhnoi Ukrainy pislia ukladennia "Moskovskykh statei" 1665 roku. Zbirnyk naukovykh prats "Hileia: naukovyi visnyk". Istorychni nauky, Vyp. 85, 5-8.

Kompan O. S. (1963) Mista Ukrainy v druhii polovyni XVII st. Kyiv: Vyd-vo AN URSSR, 116.

Nazarenko V. (2014) Kyivska harnizonna shkola u XVIII st. (uchni ta vchyteli, struktura i zmist osvity, materialne zabezpechennia navchalnoho protsesu) Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu, Vyp. 41, 36-41.

Nazarenko V. (2015) Pobutovi umovy ta gospodarstvo Kyivskoho harnizonu u druhii polovyni XVII – XVIII st. Etnichna istoriia narodiv Yevropy, Vyp. 45, 21-26.

Ogloblin, N N. (1885) Voevodskie "vestovyja otpiski" XVII v. kak material dlja istorii Malorossii. Kievskaja starina, № 7 (ijul'), 365-416.

Ogloblin, N N. (1895) "Rashodnaja kniga" Kievskaj prikaznoj izby. Chtenija v istoricheskom obshhestve Nestora-letopisca (dali – ChIONL), Kn. XI (Otd. II), 1-26; Ogloblin, N N. (1886) Kievskij stol" Razrjadnogo prikaza. Kievskaja starina (dali – KS), № 11, 536 – 552.

Perepiska Nezhinskago voevody Ivana Ivanovicha Rzhevskago s Moskovskim pravitel'stvom 1665-1667 gg. (1901) Chernigov: Zemskaja tipografija, 1.

Shafonskij A. (1851) Chernigovskogo namestnichestva topograficheskoe opisanie s kratkim geograficheskim istoricheskim opisaniem Malyja Rossii. Ch. 1. K.: Universitetskaja tipografija, 253.

Shevchenko, F. P. (2014) Russkie voevody na Ukraine. Oчерки vzaimootnoshenij Ukrainy i Moskovskogo gosudarstva vo vtoroj polovine XVII veka (S Baturina, Ed.) Istorychni studii: Zbirka vybranykh prats ta materialiv (Do 100-richchia narodzhennia), 41-319.

Sofronenko K. A. (1960) Malorossijskij prikaz Russkogo gosudarstva vtoroj poloviny XVII – nachala XVIII vv. M.: Izd-vo. Mosk. un-ta.

Zakrevskij N. V. (1868) Letopis' i opisanie Kiev. Moskva: Univ. tip. T. 1.

Zhelezko R. (2013) Ukrainsko-moskovska viina 1668 r. v Nizhyni. Sivershchyna v istorii Ukrainy, №6, 180-183.

Людмила Лесик

«ОТПИСКИ» НЕЖИНСКИХ ВОЕВОД 50–70-х гг. XVII ст. В «АКТАХ ОТНОСЯЩИХСЯ К ИСТОРИИ ЮЖНОЙ И ЗАПАДНОЙ РОССИИ»

В статье проанализированы отписки нежинских воевод 50-70-х гг. XVII в., опубликованные в "Актах, относящихся к истории Южной и Западной России", как источник для изучения российского военного присутствия на территории Гетманщины. На основе сообщений воевод о

состоянии дел в Нежине и Гетманицине показано положение российской войск на территории казацкого государства, а также основные задачи командиров гарнизонов, о которых они сообщали в Москву.

Ключевые слова: *Нежин, воевода, доклады, Акты ЮЗР.*

Ludmyla Lesyk

**THE REPORT OF NIZHYN VOIVODES
IN THE «ACTS OF SOUTH WESTERN RUSSIA»**

The article is based on the reports of Nizhyn voivodes in the 1650-70th, which describe us the financial position, profits and expenditures of Nizhyn voivodes. Also the research shows the situation in Ukraine, movement of Tatar troops and rebels mood, reports of escaping the military men as well.

Key words: *Nizhyn, voivode, report, acts of South Western Russia.*